

Rekomandime CM/Rec(2010)7 të Komitetit të Ministrave për shtetet anëtarë për Kartën e Edukimit për Qytetari Demokratike dhe të Edukimit për të Drejtat e Njeriut të Këshillit të Evropës

(Miratuar nga Komiteti i Ministrave në 11 maj 2010, në Sesionin 120-të të tij)

Komiteti i Ministrave, në zbatim të nenit 15.b të Statutit të Këshillit të Evropës,

Duke vënë në dukje misionin qendror të Këshillit të Evropës për zhvillimin e të drejtave të njeriut, të demokracisë dhe të shtetit të së drejtës;

Më bindjen e patundur që arsimi dhe trajnimi luajnë rolin qendror në çuarjen përpara të këtij misioni;

Duke mbajtur parasysh të drejtën për arsimim të parashikuar në të drejtën ndërkombëtare dhe, në mënyrë të veçantë, në Konventën Evropiane të të Drejtave të Njeriut, në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut, në Paktin Ndërkombëtar të të Drejtave Ekonomike, Sociale dhe Kulturore dhe në Konventën për të Drejtat e Fëmijës;

Duke sjellë në mëndje që Konferenca botërore për të drejtat e njeriut, e mbajtur në Vjenë në vitin 1993, kërkon nga shtetet të përfshijnë të drejtat e njeriut, demokracinë dhe shtetin e së drejtës si lëndë në kurrikulat e të gjitha institucioneve arsimore të arsimit formal dhe jo formal;

Duke pasur parasysh vendimet e marra në Samitin e dytë të Krerëve të Shteteve dhe të Qeverive të Këshillit të Evropës (1997) për shpalljen e nismës për edukimin për qytetari demokratike, për të rritur vetëdijen e qytetarëve për të drejtat dhe përgjegjësitë e tyre në një shoqëri demokratike;

Duke sjellë në mëndje Rekomandimet Rec(2002)12 të Komitetit të Ministrave për edukimin për qytetari demokratike dhe me dëshirën për t'u mbështetur në to;

Duke pasur parasysh Rekomandimet Rec(2003)8 të Komitetit të Ministrave për nxitjen dhe pranimin e arsimit/të nxënies jo formal të të rinjve dhe Rekomandimet Rec(2004)4 për Konventën Evropiane të të Drejtave të Njeriut në arsimin universitar dhe në trajnimin profesional;

Duke pasur parasysh Rekomandimet e Asamblesë Parlamentare 1682 (2004) për hartimin e draftit të një Konventë Evropiane Kuadër për edukimin për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut;

Duke iu përgjigjur thirrjes së Konferencës së 7-të të Ministrave të Evropës për rininë, të mbajtur në Budapest në vitin 2005, për një dokument politik kuadër për edukimin për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut;

Me dëshirën për të dhënë ndihmesën në arritjen e synimeve të Programit Botëror për Edukimin për të Drejtat e Njeriut, të miratuar nga Asambleja e Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara në vitin 2005, për të cilën Këshilli i Evropës është partner rajonal në Evropë;

Me dëshirën për t'u mbështetur në përvojën e vitit 2005, si Viti Evropian i Qytetarisë përmes Edukimit, gjatë të cilit shtetet dhe organizatat joqeveritare ofruan shembuj të shumtë të praktikave pozitive në edukimin për qytetari demokratike dhe edukimin për të drejtat e njeriut dhe për të konsoliduar, kodifikuar dhe përhapur përvojat e mira në të gjithë Evropën;

Buke mbajtur parasysh që shtetet anëtarë janë përgjegjës për organizimin dhe për përmbajtjen e sistemeve të tyre arsimore;

Duke pranuar rolin e rëndësishëm të organizatave jo qeveritare dhe të organizatave të rinisë në këtë fushë të edukimit dhe me dëshirën e fortë për t'i ndihmuar ato në këtë drejtim,

Rekomandon që qeveritë e shteteve anëtare:

- të zbatojnë masa që bazohen në Kartën e edukimit për qytetari demokratike dhe të edukimit për të drejtat e njeriut e Këshillit të Evropës të shpallura në shtojcën që shoqëron këtë rekomandim;
- të sigurojnë që karta të shpërndalet gjerësisht te autoritetet që janë përgjegjëse për arsimin dhe për rininë.

Udhëzon Sekretarin e Përgjithshëm të përçojë këtë rekomandim te:

- Qeveritë e shteteve palë të Konventës Evropiane për Kulturën (ETS No. 18), të cilët nuk janë shtete anëtarë të Këshillit të Evropës;
- Organizatat ndërkombëtare.

Shtojca për rekomandimet CM/Rec(2010)7

Karta e Këshillit të Evropës për edukimin për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut.

Miratuar në kuadrin e Rekomandimeve CM/Rec(2010)7 të Komitetit të Ministrave.

Pjesa I – Parime të përgjithshme

1. Fusha

Karta e EQD dhe DNJ ka të bëjë me edukimin për qytetari demokratike dhe edukimin për të drejtat e njeriut, të përkufizuar në paragrafin 2. Ajo nuk trajton në mënyrë të veçantë fushat e tjera të edukimit, si: edukimi ndërkulturor, edukimi për barazi, edukimi për zhvillim të qëndrueshëm dhe edukimi për paqe, me përjashtim të rasteve kur këto fusha priten ose ndërveprojnë me edukimin për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut.

2. Përkufizime

Për qëllim të kësaj karte:

a. “Edukimi për qytetari demokratike” nënkupton edukimin, trajnimin, ngritjen e vetëdijes, informimin, praktikat dhe veprimtaritë që ato synojnë përmes pajisjes së nxënësve me njohuri, aftësi dhe qëndrime dhe sjellje që i aftësojnë dhe i fuqizojnë ata për të ushtruar dhe për të mbrojtur të drejtat dhe përgjegjësitë e tyre në shoqëri, për të vlerësuar diversitetin dhe për të luajtur një rol aktiv në jetën demokratike, për mbrojtjen dhe përparimin e demokracisë dhe të shtetit të së drejtës.

b. “Edukimi për të drejtat e njeriut” nënkupton edukimin, trajnimin, ngritjen e vetëdijes, informimin, praktikat dhe veprimtaritë që ato synojnë, përmes pajisjes së nxënësve me njohuri, aftësi dhe qëndrime dhe sjellje që i aftësojnë dhe i fuqizojnë ata për të dhënë ndihmesën e tyre në ndërtimin dhe mbrojtjen e një kulture universale të të drejtave të njeriut në shoqëri, për përparimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe të lirive themelore.

c. “Arsim formal” nënkupton arsimimin e strukturuar dhe sistemin e trajnimit nga niveli i arsimit parashkollor, në atë fillor, të mesëm e deri në arsimin universitar. Ai, si rregull, përfshin institucionet e arsimit të përgjithshëm ose profesional dhe shoqërohet me certifikim.

d. “Arsimi jo formal” nënkupton çdo program të planifikuar arsimimi, jashtë mjediseve të arsimit formal, të hartuar për të përmirësuar një grup të caktuar aftësisht dhe kompetencash.

e. “Arsimi informal” nënkupton procesin e të nxënësve gjatë gjithë jetës, gjatë të cilit, çdo individ pajiset me qëndrime, vlera, aftësi dhe njohuri nga ndikime dhe burime arsimore që gjenden në mjedisin e tij/saj si dhe nga përvojat e jetës së përditshme (familja, grupet e moshatarëve, fqinjët, takimet, biblioteka, media, puna, loja etj.)

3. Marrëdhëniet ndërmjet edukimit për qytetari demokratike dhe edukimit për të drejtat e njeriut

Edukimi për qytetari demokratike dhe edukimi për të drejtat e njeriut janë në ndërlidhje të ngushtë dhe në mbështetje të ndërsjellë. Ndryshimi ndërmjet tyre nuk qëndron aq në synimet dhe praktikat se sa në fokusin dhe në fushën e veprimit. Edukimi për qytetari demokratike fokusohet kryesisht në të drejtat dhe përgjegjësitë demokratike dhe në pjesëmarrjen aktive në sferat qytetare, politike, shoqërore, ekonomike, ligjore dhe kulturore të shoqërisë, kurse edukimi për të drejtat e njeriut lidhet me fushën e gjerë të të drejtave të njeriut dhe të lirive themelore, në çdo aspekt të jetës së njerëzve.

4. Strukturat kushtetuese dhe përparësitë e shteteve anëtarë

Objektivat. Parimet dhe politikat e mëposhtme duhet të zbatohen:

- a. në përputhje me strukturat kushtetuese të çdo shteti anëtar dhe me mjetet e përshtatshme me to.
- b. duke mbajtur parasysh përparësitë dhe nevojat e çdo shteti anëtar.

Pjesa II – Objektivat dhe parimet

5. Objektivat dhe parimet

Objektivat dhe parimet e mëposhtme duhet të shërbejnë si udhëzues për shtetet anëtarë në procesin e formulimit të politikave, të legjislacionit dhe të veprimtarive të tyre.

- a. Çdo personi brenda territorit të shtetit duhet t'i sigurohet mundësia për edukim për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut.
- b. Të nxënit në fushën e edukimit për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut është një proces që zgjat gjatë gjithë jetës. Të nxënit e efektshëm në këtë fushë kërkon përfshirjen e një numri të madh vendimmarrësish, si: politikbërës, specialistë arsimit, nxënës, prindër, institucione dhe, autoritete arsimore punonjës civilë, organizata jo qeveritare, organizata rinore, media dhe publiku i gjerë.
- c. Të gjitha mjetet e arsimimit dhe trajnimit, qofshin ato të arsimit formal, jo formal dhe informal, kanë rolin e tyre në këtë proces të nxëni për zbatimin e parimeve dhe për realizimin e objektivave të tij.
- d. Organizatat jo qeveritare dhe ato rinore duhet të japin ndihmesën e tyre të rëndësishme për edukimin për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut, në mënyrë të veçantë përmes arsimit jo formal dhe atij informal dhe në të njëjtën kohë t'u jepet mundësia dhe mbështetja e duhur për ta bërë këtë ndihmesë realitet.
- e. Praktikrat dhe veprimtaritë e mësimdhënies dhe të nxënit duhet të ndjekin e të nxisin vlerat dhe parimet demokratike dhe të të drejtave të njeriut; në mënyrë të veçantë, qeverisja e institucioneve arsimore, përfshirë këtu edhe shkollat, duhet të pasqyrojë dhe të zhvillojë vlerat e të drejtave të njeriut dhe fuqizimin politik e pjesëmarrjen aktive të nxënësit, të stafit arsimor dhe të aktorëve të tjerë si prindër etj.
- f. Përbërës thelbësor i të gjithë edukimit për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut është zhvillimi i kohezionit shoqëror, i dialogut ndërkulturor dhe vlerësimi i diversitetit dhe i

barazisë, përfshi këtu edhe barazinë gjinore. Për këtë qëllim, është e rëndësishme të zhvillohen njohuri, aftësi vetjake dhe shoqërore që do të pakësojnë konfliktet, do të rrisin vlerësimin dhe mirëkuptimin e ndryshimeve ndërmjet grupeve etnike dhe fetare, do të ndërtojnë respektin e ndërsjellë për dinjitetin njerëzor dhe vlerat e përbashkëta, do të nxisin dialogun dhe mospërdorimin e dhunës në zgjidhjen e konflikteve dhe të mosmarrëveshjeve.

g. Një ndër synimet themelore të edukimit për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut është jo thjesht të pajisë nxënësit me njohuri dhe aftësi, por edhe t'i fuqizojë ata me gatishmërinë për të ndërmarrë veprime për mbrojtjen dhe për zhvillimin e të drejtave të njeriut, të demokracisë dhe të shtetit të së drejtës.

h. Trajnimi dhe zhvillimi i vazhdueshëm i specialistëve të arsimit dhe i udhëheqësve të rinisë, si dhe i vetë trajnerëve, në bazë të parimeve dhe praktikave të edukimit për qytetari demokratike, mbeten pjesë jetësore e sigurimit dhe e qëndrueshmërisë së një arsimit të efektshëm në këtë fushë dhe, për këtë arsye, duhet të planifikohen dhe të mbështeten me burimet e duhura.

i. Partneriteti dhe bashkëpunimi ndërmjet të gjithë aktorëve të përfshirë në edukimin për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut, përfshirë këtu politikbërësit, specialistët e arsimit, nxënësit, prindërit, organizatat jo qeveritare, organizatat rinore, media dhe publikun e gjerë, duhet të nxitet në nivel kombëtar, rajonal dhe vendor, me qëllim që të kontribuji i tyre në këtë drejtim të jetë maksimal.

j. Duke pasur parasysh natyrën ndërkombëtare të vlerave dhe të detyrimeve të të drejtave të njeriut dhe parimet e përbashkëta mbi të cilat ngrihet demokracia dhe shtetit i së drejtës, shtetet anëtare duhet t'i kushtojnë rëndësinë e duhur ndjekjes dhe nxitjes së bashkëpunimit ndërkombëtar dhe rajonal në veprimtaritë që mbulojnë nga kjo kartë si dhe identifikimit dhe shkëmbimit të praktikave pozitive në këtë drejtim.

Pjesa III – Politikat

6. Arsimi i përgjithshëm formal dhe profesional

Shtetet anëtare duhet të përfshijnë edukimin për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut në kurrikulën e arsimit parashkollor, në arsimin e detyruar, në arsimin e mesëm të përgjithshëm dhe profesional, si dhe në trajnim. Shtetet anëtare duhet të vazhdojnë të mbështetësin, të rishikojnë dhe të përditësojnë edukimin për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut në kurrikul dhe të nxisin vazhdimësinë e këtij edukimi.

7. Arsimi i lartë

Shtetet anëtare duhet të mbështetin përfshirjen e edukimit për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut në institucionet e arsimit të lartë, veçanërisht në ato që përgatisin mësuesit e ardhshëm, duke respektuar parimin e lirisë akademike të këtyre institucioneve.

8. Qeverisja demokratike

Shtetet anëtare duhet të nxisin dhe të mbështesin qeverisjen demokratike në të gjitha institucionet arsimore si një metodë sa e dëshirueshme aq edhe e efektshme e qeverisjes dhe si një mjet praktik për të mësuar dhe për të ushtruar demokracinë dhe respektin për të drejtat e njeriut. Ato duhet të

nxisin dhe të lehtësojnë, me mjetet e duhura, pjesëmarrjen aktive të nxënësve, të stafit arsimor dhe të aktorëve të tjerë të arsimit, përfshirë këtu prindërit, në qeverisjen e institucioneve demokratike.

9. Trajnimi

Shtetet anëtarë duhet t'u sigurojnë mësuesve dhe gjithë stafit mësimor, udhëheqësve rinorë dhe trajnerëve trajnimin e zhvillimin e nevojshëm fillestar dhe të vazhdueshëm në fushën e edukimit për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut. Atyre duhet t'u sigurohet përvetësimi i njohurive të plota për objektivat dhe parimet e lëndës si dhe i metodave të përshtatshme të mësimdhënies dhe të nxënësve, si dhe i aftësive të nevojshme për këtë fushë edukimi.

10. Roli i organizatave jo qeveritare, organizatave të rinisë dhe i aktorëve të tjerë

Shtetet anëtare duhet të mbështesin rolin e organizatave jo qeveritare dhe të atyre rinore në fushën e edukimit për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut, veçanërisht në arsimin jo formal. Ato duhet të pranojnë këto organizata dhe veprimtaritë e tyre si përbërës me vlerë i sistemit arsimor, t'u ofrojnë atyre, kur të jetë e mundur, mbështetjen e nevojshme, për t'u dhënë atyre mundësinë të ofrojnë maksimumin e përvojës që zotërojnë, në të gjitha format e arsimit.

11. Krite për vlerësim

Shtetet anëtarë duhet të zhvillojnë krite për vlerësimin e efektshmërisë së programeve të edukimit për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut. Vlerësimi nga nxënësit duhet të jetë pjesë përbërëse e të gjitha vlerësimeve.

12. Kërkimi

Shtetet anëtarë duhet të fillojnë dhe të nxisin kërkime për edukimin për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut, për të njohur situatën aktuale në këtë fushë dhe për t'u ofruar aktorëve të arsimit, politikbërësve, institucioneve arsimore, drejtuesve të shkollave, mësuesve, nxënësve, organizatave joqeveritare dhe organizatave rinore informacione krahasuese që do t'i ndihmojnë ato të masin dhe të rrisin efektivitetin dhe efektshmërinë e punës dhe e praktikave të tyre. Këto kërkime, përveç të tjerave, duhet të përfshijnë kërkimet në fushën e kurrikulës, të praktikave të reja, të metodave të mësimdhënies dhe të zhvillimit të sistemeve të vlerësimit, duke përfshirë këtu edhe kriteret dhe treguesit e vlerësimit. Shtetet anëtarë duhet të ndajnë, kur kjo është e përshtatshme, rezultatet e kërkimeve të tyre me shtetet e tjerë anëtarë si dhe me aktorët e arsimit.

13. Aftësitë për zhvillimin e kohezionit shoqëror, për vlerësimin e diversitetit dhe trajtimin e ndryshimeve dhe konflikteve

Shtetet anëtarë, në të gjitha fushat e arsimit, duhet të nxisin dhe zhvillojnë metoda arsimore dhe të mësimdhënies që synojnë të mësuarit për të jetuar së bashku në një shoqëri demokratike dhe shumëkulturore dhe aftësimin e nxënësve për t'u pajisur me njohuri dhe aftësi që nxisin kohezionin shoqëror, vlerësimin e diversitetit dhe të barazisë, vlerësimin e ndryshimeve, veçanërisht ndërmjet grupeve fetare dhe etnike dhe zgjidhjen e mosmarrëveshjeve në rrugë paqësore, duke respektuar të drejtat e të tjerëve dhe duke luftuar të gjitha format e diskriminimit dhe dhunës, veçanërisht ngacmimet dhe abuzimet.

Pjesa IV – Vlerësimi dhe bashkëpunimi

14. Vlerësimi dhe rishikimi

Shtetet anëtarë duhet të vlerësojnë rregullisht dhe të përshtatin, kur është e nevojshme, strategjitë dhe politikat e tyre në përputhje me këtë Kartë. Ata mund ta bëjnë këtë në bashkëpunim me shtete të tjerë anëtarë, për shembull, në bazë rajoni. Çdo shtet anëtar mund të kërkojnë ndihmë nga Këshilli i Evropës për këtë qëllim.

15. Bashkëpunimi në veprimtaritë e ardhshme

Shtetet anëtarë, kur është e përshtatshme, duhet të bashkëpunojnë me njëri-tjetrin dhe përmes Këshillit të Evropës, për të zbatuar synimet dhe parimet e kësaj Karte:

- a.* duke ndjekur përparësitë dhe çështjet në interes të përbashkët;
- b.* duke zhvilluar veprimtari të shumanshme dhe ndërmjet vendeve, përmes shfrytëzimit, për shembull, të rrjetit ekzistues të koordinatorëve të edukimit për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut;
- c.* përmes shkëmbimit, zhvillimit, kodifikimit dhe sigurimit të shpërndarjes së praktikave më të mira;
- d.* duke u bërë të njohur të gjithë aktorëve të arsimit, përfshi këtu edhe publikun e gjerë, qëllimet e Kartës dhe çështjet e zbatimit të saj;
- e.* duke mbështetur rrjetet evropiane të organizatave jo qeveritare, të organizatave rinore dhe të specialistëve të arsimit, si dhe bashkëpunimin ndërmjet tyre.

16. Bashkëpunimi ndërkombëtar

Shtetet anëtarë duhet të ndajnë rezultatet e punës së tyre në fushën e edukimit për qytetari demokratike dhe për të drejtat e njeriut në kuadrin e Këshillit të Evropës me organizata të tjera ndërkombëtare.